

ה'ב'מ'ס'

ב'ל'ו'ג'ס'מ'ק'ה

תכנית "גושן" ותכנית "אופק" לבניין צה"ל

בנתונים הללו החלה מחלקת התכנון באגף המטה הכללי (אג"ם) לגבש את התכנית הרב-שנתית גושן לבניין צה"ל ולהתעצמותו. במסגרת גושן גובש מתאר אסטרטגי כולל - בהסתמך על תחזיות דמוגרפיות, כלכליות, טכנולוגיות ומודיעיניות - לשנים 1971-1975. תכנית האב הניחה, כי לא יושג הסכם שלום עם הערבים בשנים הללו, וכי יימשכו המאבק הצבאי-מדיני עם מדינות ערב ומרוץ החימוש. התכנית העריכה, כי במאמץ מדיני-ביטחוני כולל תשמור ישראל על כוחה ועל יכולתה לעמוד בפני קואליציה של מדינות ערב. עם זאת, לא צפו מלחמה כוללת, והערכת המצב השנתית נועדה לעדכן את צה"ל באשר לסיכון, כי קרבה מלחמה, ויש להתכונן לקראתה.

תכנית גושן עמדה בסימן צמצום תקציבי ניכר נוכח לחץ הממשלה להקטין את היצאות הביטחון, ולהקצות משאבים לחינוך, לשיכון, לקליטת עלייה (אז עוד היתה עלייה ניכרת) ולרווחה חברתית. לפיכך, נאלץ צה"ל לתמרן בין הצורך לקיים את כושר ההרתעה ואת כושר ההכרעה בעת מלחמה לבין הכרח לעמוד באילוצים תקציביים מגבילים מאוד. הערכת המצב הביטחוני - שראתה מלחמה כוללת כאופציה בסבירות נמוכה - ואווירת

על ההפרות המצריות של ההסכם להפסקת אש ועל הכנסת טילים מצריים נ"מ לאזור התעלה בניגוד להסכם להפסקת-אש.

למרות אותות שונים, שהפרו את אווירת הרגיעה, הנחת היסוד היתה, כי מלחמה לא תפרוץ בקרוב במזרח התיכון. שום גורם במטה הכללי של צה"ל לא ניסה לערער על כך. בממשלה, בצבא וברחוב הישראלי שררה תחושה של ביטחון עצמי, שנשען על כוח הגדל של צה"ל.

פסקת האש בחזית
המצרית במלחמת
ההתשה, שנכנסה

ה

לתוקפה באוגוסט 1970, התקיימה למרות הפרות מסוימות יותר משלוש שנים - עד לפרוץ מלחמת יום הכיפורים, בשישה באוקטובר 1973. בספטמבר ("השחור") 1970 לחם המלך חוסיין במחבלים בירדן, וגירשם מארצו. הפסקת האש, שהורחבה בפועל מהמועד הזה גם לגבול ישראל-ירדן, הקלה מאוד על משימות הביטחון השוטף של צה"ל, ואפשרה לצבא לעסוק באימונים, בהכנות למלחמה הבאה ובבניין הכוח. ההכנות הלוגיסטיות למלחמה הבאה כללו שיקום של מערכת הביצורים בקווי הפסקת אש ובניין מזורז של חלקים בה לאור לקחי מלחמת ההתשה. בשיחות בין הנשיא ריצ'ארד ניקסון לבין משה דיין, שר הביטחון, הושגה הבנה עם ארצות הברית גם על סיוע רב-שנתי אמריקני להצטיידות צה"ל כפיצוי

* תלמיד לתואר שלישי בחוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל-אביב. בעבר ראש מדור מורשת קרב בצה"ל.

זהר לבקוביץ'

ולהכנסתו לייצור סדרתי ולהקצאה לכוחות בשנת 1975. תכנית **אופק** קוצצה בשישה מיליארדי ל"י – בשנת 1973 ובתקציב לשנת 1974. לקיצוץ היתה משמעות ניכרת על רכש אמצעי לחימה ועל קצב הרכש. מגבלות התקציב לא היו המניע הבלעדי הערכות מודיעין הביאו לנכונות לוותר, לפחות זמנית, על אמצעי לחימה מסוימים.

כוננות "כחול-לבן" והשפעותיה

ערב חג פסח תשל"ג (מחצית אפריל 1973) הגיע מידע מהימין על הכנות מצריות לפתוח באש. בכוננות זו נערך צה"ל לאפשרות מלחמה. על המהלכים לא נודע לציבור, והם לא היו כרוכים בגיוס חריג של מילואים. בפרק הזמן הזה נעשו פעולות להעמיד את צה"ל במצב טוב יותר נוכח הסיכון, כי תפרוץ המלחמה. בנוסף לזירוז האימונים ולהקמת עוצבות חדשות, נעשו בתחום הלוגיסטי כמה פעולות חשובות:

- ★ נוספו מערכות קשר בגולן ובסיני.
- ★ נפרצו דרכים נוספות, הושלמה התעלה נ"ט בגולן, והוחש קצב בינוי הביצורים.
- ★ הוקמו ימ"חים לחטיבות שריון קרוב לחזיתות הלחימה.*

צה"ל להגיע לממדים, שנקבעו בגושן. לשנת 1975 קבעה **אופק א'** לכוחות היבשה "תקרה" נמוכה יותר, ואילו לחיל האוויר ולחיל הים נועדו השקעות ניכרות. באופק א' הוקצו ארבעים מיליארדי ל"י לרכש ולייצור עצמי של אמצעי לחימה. סכום דומה הוקצה לביצורים, לתשתית, לאחזקת הציוד, כולל בניית מחסני חירום (ימ"חים) ומתקנים ולביטחון שוטף.

על התכנית אמר רא"ל אלעזר:

הקיצוץ הוא משמעותי וכל להטוטי אנשי הכספים אינם יכולים לחפות על העובדה, שיש בכך פגיעה בהתעצמות צה"ל.⁴

ואכן, משמעותו של תקציב מקוצץ בחמישה מיליארדי ל"י לחמש שנים היתה ניכרת: צומצמו רכישות והזמנות ייצור בשוק המקומי.

[כבר באביב 1972] ברור היה, שלא יהיה תקציב לקניית נגמ"שים, שיהיו דחיות חמורות ברכישת טנקים, שלא יהיו מספיק מובילים [לטנקים]... נראה היה, שניתן להסתפק בנשק נ"ט הקיים.⁵

במסגרת הצמצומים הללו נדחתה בשנת 1972 הצעה של אלוף עמוס חורב, ראש אגף האפסנאות (אג"א), לרכוש עוד מאות טנקים משומשים **צנטוריון** במחיר נמוך, כדי להגדיל את צי הטנקים של צה"ל וכדי שישמשו לחלפים. במקום זאת, נקבע להגביר את המאמץ לפיתוח הטנק **מרכבה**,

הרגיעה, שנוצרה בציבור, סייעו להכניס את התכניות של צה"ל לרכש ולהצטיידות לסד תקציבי ניכר.⁶

על אווירה זו סיפר חנוך ברטוב, הביוגרף של הרמטכ"ל דוד אלעזר, בספרו, **דדו**:⁷ לפי שעה משתלטת על הציבור – לא בלי שיש להנהגה המדינית והצבאית יד בדבר – תחושת רגיעה. ענייני פנים – מן הבעיות החברתיות ועד לשאלות פסולת חיתון – כובשים את הכותרות.

באווירה זו קוצצה תכנית החומש **גושן ב'** לשנים 1976-1971 בסכום של יותר מחמישה מיליארדי ל"י, ובמקומה החלה להתגבש תכנית חדשה לבניין צה"ל בשנים 1978-1973 – **אופק א'**. יעדי **אופק א'** צומצמו לעומת יעדי **גושן**, והשגתם נפרסה על פני שבע שנים. באפריל 1978, קבעה התכנית, אמור

* האוי לציון, כי בפיקוד הצפון נערך בתקופה זו שינוי עיקרי – הטנקים של החטיבות המשורינות הועברו לימ"חים במזרח הגליל, שנועדו קודם לכן לקליט חטיבות ממוכנות. אף שבשינוי היה איסדר מסוים, הרי במלחמת יום הכיפורים היו לו משמעותיות חשובות להיערכות כוחות הפיקוד. החטיבות הללו מיהרו לחזית הגולן בלוח"זמנים קצר מאשר בתכנון, הצילו עם שרידי הכוח הסדיר את רמת הגולן מנפילה בידי הסורים, ואפשרו מעבר מהיר להתקפת נגד [ראיון עם תא"ל (מיל') רמי דותן, מי שהיה אז קצין האפסנאות של פיקוד הצפון, 1984].

טבלה 1: פערים באמצעי לחימה עיקריים

מציא	תכנית	פער	בשישה באוקטובר	
			1973	1978
טנקים	2,029	2,320	291	291
תומ"תים ומכמ"תים	308	394	86	86
נגמ"שים וזחל"מים	4,676	5,181	505	505

טבלה 3: ריכוז הכוחות

ק	72 + ק	תוכנית	"סלע"	ביצוע בפועל	
				309	359
מובילי טנקים	359	091000	309	359	309
רכבת	90		0	90	0
תנועה על שרשרות	638		1,432	638	1,432
ס ה " כ	1,087		1,741	1,087	1,741

טבלה 4: תחמושת טנקים 105 מ"מ "שריר"

(מעוגל לאלפי פגזים)*

סה"כ צריכה ל-31 במרס 1974	437
לא הוזמן בגלל חוסר תקציב	40 (-)
הוזמן ולא סופק עד 6 אוקטובר 1973*	93 (-)

מציא בפועל ב-6 באוקטובר 1973	304
* ועוד צריכה באימונים למחצית השנייה של השנה.	

- * תחמושת רוכזה במצבורים קדמיים בחזיתות.
- * הוכן מערך נייד לבלימה.

הכנת המערך הנייד לצליחה

הפעולה המיוחדת של המערך הלוגיסטי היתה בניית מערך נייד לצליחה. המערך הזה התבסס על שיקום דוברות ז'ילואה מיושנות ועל ניוון על עגלות מיוחדות. סיפר על כך אלוף ישראל טל, מי שהיה סגן הרמטכ"ל וראש אגף המטה (אג"ם):

בהכנת המערך היו מעורבים גורמים שונים, שהפריעו זה לזה - חיל ההנדסה, חיל השריון, חיל החימוש ומחקרופיתוח. משנכנס דדו לתפקידו הורה להשליט סדר במערך הצליחה. עשינו במקביל שני דברים. החלטנו על ניוון מערך הצליחה, ועסקתי בפיתוח גשר הגלילים.

כדי להשליט סדר בין הגורמים המפתחים ובין הגורמים המייצרים, הוטל על אלוף נחמיה קין, ראש אג"א, לטפל בבניית מובילי ענק לדוברות, שהיו אלמנטים עצמאיים, אך ניתנים לשילוב כמרכיבי גשר הדוברות. כל דוברת שקלה שישים טונות, והתכנית המקורית היתה, שטנקים יגררן על פני החולות עד לתעלה. עד ספטמבר 1973 יוצרו 21 מובילי דוברות, שמילאו תפקיד חיוני בצליחה.

החימוש העיקרי בצה"ל ערב המלחמה

למרות האמברגו הבריטי והצרפתי, התעצם צה"ל בשש השנים, שחלפו מאז מלחמת ששת הימים. צי הטנקים, הנגמ"שים והזחל"מים של צה"ל כמעט שהוכפל מאז 1967.

בערב יום הכיפורים תשל"ד היה הפער בין המצאי באמצעי לחימה עיקריים בצה"ל לבין היעד הסופי (שאליו היה אמור להגיע תוך ארבע-חמש שנים) סביר למדי. כלומר, היו פערים, שצפוי היה להשלימם בלא קושי מיוחד בשנים הקרובות (טבלה 1).

איכותית, היו אמורים לחול שינויים מפליגים. כך, כמות הטנקים שרמן היתה אמורה לקטון בחמישים; לסד"כ היו אמורים להיכנס מאתיים טנקים מרכבה; היו אמורים להסב עוד כמאתיים טנקים צנטוריון למנוע דיזל.

למעשה, ערב מלחמת יום הכיפורים יכול היה צה"ל להקים אוגדת שריון שישית, ועמדו להתוסף לכוחותיו כשבעים תומ"תים 155 מ"מ ומרגמות כבדות מתנייעות 160 מ"מ מתוצרת ישראל. כן עמדו לרכוש כ-360 נגמ"שים M-113. יחס הכוחות הכללי בין ישראל לבין צבאות ערב באמצעי לחימה עיקריים לכוחות היבשה נראה כיחס, שניתן לעמוד בו. שהרי התפיסה הרווחת בצה"ל היתה, שיחסי כוחות של 3:1 בינו לצבאות ערב סבירים. בסופו של דבר, ההפתעה הביאה לרמה, שלא ציפו לה, של שחיקה באמצעי לחימה עיקריים בשלבי הבלימה, ולא ניתן היה לפצות על האבדן הזה עד סוף המלחמה.

פערים בציוד לחימה אחר

לא כך היה הדבר בתחומים אחרים - צל"ם, תחמושת וציווד אישי. מגבלות תקציב

יצרו פערים ניכרים ביחידות. בנוסף חסרו פריטים חשובים ללחימה - כמו רבע מהתקן למשקפות וכ-45 אחוזים מתקן האמצעים לראיית לילה. זה היה גורם משמעותי, שהגביל את יכולת השריון ללחום בלילה - לעומת שריון האויב, שצויד היטב בתחום הזה. כן חסרו - לפי התקן - 85 מובילי טנקים, למרות שבהיותו ראש אג"א, המליץ אלוף חורב לרכוש גוררים נוספים. בפועל, ביחס לצורכי צה"ל, חסרו הרבה יותר גוררים. בציווד אישי חסרו שליש מתקן סרבלי שריון, שליש מתקן מעילי הרוח, מחצית מתקן בגדי העבודה ועוד. בדיעבד העיר על כך ראש מחלקת תקציבים באג"א:

... התקנים שנקבעו היו "צנועים" במידת האפשר... [מאחר שהיה] לחץ לצמצום תקנים למינימום. כך, למשל, סד"כ מובילי הטנקים, הדרוש לניוד מלא של אוגדה, כפי שנקבע בתכנית

טבלה 2: הפער התקציבי

(במאות מיליוני ל"י)

	ס"ה כ			תחמושת			ציוד		
	1973	1972	1971	1973	1972	1971	1973	1972	1971
צרכים	936	916	777	345	311	216	591	605	561
תקציב	361	340	262	125	180	143	136	160	119
פער	675	576	515	220	131	73	445	445	442

1972 ימ"חים של חטיבת צנטוריון קודמו מאזור מפרץ חיפה למחנות קדמיים במזרח הגליל, במקום חטיבות ממוכנות, שהועברו מערבה. פלוגת טנקים שוט קל (מוסבים לדיזל) מהחטיבה לגיוס מהיר של פיקוד הצפון הגיעה על שרשרות למחנה נפח אחרי חצות בשישה באוקטובר, וניהלה את קרב המאסף להגנת המחנה יחד עם "כוח צביקה".

הצטיידות ראשונית בתחמושת

התכנית הראשונית להצטיידות בתחמושת התבססה על הנחה, כי קדימה ראשונה תינתן לנושא עם פרוץ המלחמה. עם גמר ההצטיידות הראשונית (ק' ועוד 36) יעבור מרכז תחמושת (מרת"ח) לנפק תחמושת להקצאות מבצעיות ולדחיפה לבסיסים קדמיים. במלחמה נעשתה משיכת התחמושת בפיצולים רבים – לעתים לגדודים (ולא לחטיבות, כמתוכנן); הוקדמו ההקצאות המבצעיות והדחיפה לבסיסים קדמיים; בטרם סיימו היחידות את תהליך ההצטיידות, וכך שובשו לוחות-הזמנים להצטיידות כאשר יחידות הגיעו באיחור לבסיסי התחמושת, ובמקרים רבים הצטיידו מחדש.

לפי התכנית, היה על מרת"ח לצייד בשלושים השעות הראשונות 83 יחידות בכ-7,500 טונות תחמושת לסוגיה. ההפתעה שיבשה תכנית זו, ובפועל, נופקה בשלושת הימים הראשונים פחות תחמושת ליותר יחידות: 6,300 טונות תחמושת ל-240 יחידות, והיו הנפקות חוזרות. במקביל דחפו בסיסים עורפיים של אג"א כ-6,500 טונות תחמושת לבסיסי תחמושת קדמיים וליחידות. זרימה זו צמצמה את המלאי בבסיסי מרכז תחמושת, אך לא תמיד סיפקה את היחידות.

ייתכן, כי לשיבוש הזה בהצטיידות הראשונית היתה השלכה על ההרגשה, ששררה בהמשך הלחימה, כי חסרה תחמושת ביחידות – אף כי, בדרך כלל, לא שרר מחסור בתחמושת ברמת היחידות הלוחמות.

הביאו להכנת תכניות לריכוז כוחות על פני שמונה יממות, כדי להגיע לניצול מרבי של מובילי הטנקים ושל הרכבת, וכדי לצמצם את הנסיעה של טנקים על שרשרותיהם. מובילי טנקים נועדו לשאת בכמה סבבים 794 טנקים, והרכבת – 309 ביום. בתנועה עצמית על שרשרותיהם נועדו כ-500 טנקים לנוע כחמישים ק"מ בלבד. 150 טנקים נועדו לנוע 150 ק"מ על שרשרותיהם. בפועל, תכנית זו שובשה: 1,430 טנקים נסעו על שרשרותיהם עד 300 ק"מ – פי שישה מהמתוכנן.

לריכוז החפז של רק"ם בתנועה על שרשרותיו היתה השפעה קשה על ארגון היחידות, על עייפות הצוותים, על כמות התקלות – הטכניות ושאינן טכניות – ועל כשירות הרק"ם בהמשך הקרבות. בשלב הריכוז אירעו 168 תקלות בטנקים, שעייכבו הגעת כוחות לאזורי הלחימה. יתר על כן, בשל הלחץ לשגר טנקים לחזיתות, פוזרו יחידות אורגניות, וגרודי הטנקים הגיעו לשטחי ההיערכות בקילוחים דקים של מחלקות ושל פלוגות עובדה בעלת משמעות טקטית מרחיקת-לכת. זאת ועוד, הלחץ גרם ליחידות לשגר לשטחי ההיערכות טנקים, שלא זווודו כהלכה, וחסרו ציוד חיוני לחימה, כגון משקפות, פריסקופים נוספים, מקלעים ותחמושת מתאימה. הדבר פגע מאוד ביעילותם במגע הקרבי עם האויב.

לריכוז החפז של הכוחות יכולה היתה להיות תוצאה חמורה יותר אלמלא הושלמו שינויים בפריסת הטנקים בפיקוד הצפון, שסוכמו במחצית השנייה של שנת העבודה

אג"ם היה 430 מוביל, ואילו התקן נקבע ל-381....

... סגירת פערים באמצעי-לחימה עיקריים, ובכלל זה תחמושת, היתה שאלה סבוכה, שכן יש לזכור, כי משכי הספקה ... מגיעים לכדי 18-24 חודש מתאריך הקצאת התקציבים להזמנתם.

... נקבעה מדיניות של הצטיידות בתחמושת מתוצרת מקומית ... אף שהיה ברור, שתקופות ההספקה תתארכנה בשל מגבלות בייצור מקומי של תחמושת.

... חוסר אפשרות במגבלות תקציב [1973] ... לשנות את המצב בצורה משמעותית. הפערים בציוד מול תקנים מצומצמים מלכתחילה הם שהקשו על צה"ל בזמן הלחימה, וחייבו, הבאת ציוד זה בכמויות ענק מארצות-הברית בזמן הלחימה ואחריה.

שלב הפתיחה בלחימה

בשלב הפתיחה במלחמה עסק מערך התחזוקה במטכ"ל, בעיקר, בריכוז אמצעים לגיוס הסד"כ, בפיזור רק"ם מימ"חים לאזורי ההיערכות ולאזורי הפריסה ובניפוק תחמושת.

פתיחת המלחמה בהפתעה וללא התרעה מוקדמת שיבשה חמורות את הפעולות הללו. הפגיעה העיקרית היתה בריכוז רק"ם באזורי ההיערכות ובאזורי הפריסה. ההנחות הראשוניות לגבי צורת פתיחת המלחמה

"המחסור בתחמושת"

פתיחת המלחמה בהפתעה והתפתחותה בימיה הראשונים גרמו בהמשך לתחושה חריפה של "קוצר נשימה" לוגיסטי, ובעיקר בתחום התחמושת העיקרית לטנקים ולתותחים*. תחושה זו השפיעה על החלטות בקשר לניהול המלחמה, על החלטות בדבר הדרישות לסיוע מארצות הברית ועל הפעלת הרכבת האווירית האמריקנית (שעדיפות ניתנה בהם להספקת תחמושת אווירית). תוך המלחמה ואחריה התעוררו שאלות אודות המקור לתחושה זו: באיזו מידה היתה מוצדקת, וביטאה מחסור אמיתי ובאיזו מידה נבעה מחסור שליטה. בעיקר החריפה התהייה כשהתברר, כי בסוף המלחמה נותרה בידי צה"ל תחמושת בהיקף ניכר כך, שלתחושת המחסור לא היתה הצדקה אובייקטיבית.

בדיקות, שנעשו באג"א לאחר המלחמה, הצביעו על גורמים אחרים למחסור בתחמושת, והסבו את תשומת הלב לעובדה, כי המחסור היה אמיתי, ולא נבע מחסור שליטה בלבד. הגורמים למחסור בתחמושת היו:

- * פער תקציבי, שלא אפשר להזמין את מלוא הצרכים בתחמושת.
- * פער בהספקת תחמושת מוזמנת.
- * יחידות לא דיווחו על מצאי התחמושת בהן.
- * דיווח על התרוקנות מצבורי בבסיסי מרכז תחמושת.

התחמושת, שבה יכול המטכ"ל לתמוך, היא זו שנמצאת בשליטת אג"א. מתברר, כי אלמלא הרכבת האווירית (שבה ניתנה עדיפות להטסה ארצה של ציוד ושל תחמושת עבור חיל האוויר), מלאי התחמושת בשליטת המטכ"ל היה נגמר בעשרים באוקטובר 1973 בערך. רק המשך ההספקה במהלך המלחמה אפשר למטכ"ל לקיים מנת תחמושת לתגבר את החזיתות ולמבצעים מתוכננים. יתר על כן, ניתן

* מטכ"ל/אג"א אינו נושא באחריות להצטיידות בתחמושת לחיל האוויר ולחיל הים ולהספקתה.

טבלה 5: תחמושת ארטילרית 155 מ"מ

(באלפי פגזים)

סה"כ צריכה ל-31 במארס 1974	170
לא הוזמן בגלל חוסר תקציב	19 (-)
הוזמן ולא סופק עד 6 אוקטובר 1973	9 ()

מצאי בפועל ב-6 באוקטובר 1973

142

* ועוד תחמושת לאימונים במחצית השנייה של השנה.

להעריך, כי מימוש צורכי צה"ל לפני המלחמה היה מונע את תחושת המחסור בתחמושת (ראו טבלות 4, 6) בכך שהיו משנים את רמת המלאי במחסני מרכז תחמושת.

בתחמושת לארטילריה לא נותר בידי המטכ"ל מלאי משמעותי ב-24 באוקטובר 1973 - למרות הרכבת האווירית. הזמנת מלוא הצרכים לפני המלחמה והספקתם היתה משאירה בידי צה"ל מלאי קטן גם ללא הרכבת האווירית, שהעבירה כ-30,000 פגזים ארטילריה 155 מ"מ (ראו טבלות 7-9). בפועל, בעשרים באוקטובר כמעט שהתאפס המלאי של פגזים 155 מ"מ. גם בתחמושת ארטילרית 175 מ"מ הביאה הרכבת האווירית מלאי, שלא נרכש במועד עקב מגבלות התקציב.

במלחמה רואה המטכ"ל תחמושת, שיצאה משליטתו, ועברה לשליטת היחידות, כתחמושת, שלא ניתן ליעדה למשימות, שמבצעות יחידות אחרות; ולפיכך, אינה קיימת כביכול במלאי. משך כל המלחמה לא דיווחו יחידות על מצאי התחמושת ברשותן. אי-הדיווח יצר מחסור תיאורטי, שכן תחמושת, שנמצאה ב"צינור" ההספקה בכמויות ניכרות, לא היתה בשליטה. כלומר, מבחינה מטכ"לית, לא היתה קיימת כלל. ולפיכך, בשבוע הראשון ללחימה, כאשר מלאי התחמושת בשליטת המטכ"ל ירד במהירות, ולא היה אפשר להעריך מה יהיה משך הלחימה, נאלץ צה"ל לבקש לספק לו משלוחי חירום של תחמושת בהטסה מארצות הברית.

לפי התכנון, אמור היה צה"ל להתגייס, להצטייד, להתחמש, ולנוע לשטחי ההיערכות תוך שבע יממות. ההפתעה שיבשה זאת, וחייבה להחיש את קצב ההתגייסות. במצב הפתיחה של המלחמה אך פלא, שהגיוס הושלם, למרות תקלות מרובות, בשלוש יממות בלבד.

סיכום

קולמוסים הרבה נשברו בוויכוח הסוער. אודות ההפתעה ביום הכיפורים תשל"ד. מנקודת הראות של המערך הלוגיסטי, אכן,

טבלה 6: תחמושת טנקים 105 מ"מ ("שריר") בשליטת המטכ"ל וביחידות

(באלפי פגזים)

צריכה בפועל בכל ימי המלחמה	קבלה מרכז בשליטת המטכ"ל מקומי	סה"כ	מלאי		תאריך
			מלאי בשליטת היחידות	מלאי בשליטת המטכ"ל*	
		304	173	131	6.10
	17	?	?	30	18.10
165	40	145	150	() 5	24.10

טבלה 9: תחמושת ארטילרית 175 מ"מ בשליטת מטכ"ל וביחידות

(באלפי פגזים)

תאריך	מלאי		מלאי		צריכה
	בשליטת מטכ"ל (ללא היחידות)	בשליטת סה"כ	בשליטת מטכ"ל	בשליטת מרכש	
6.10	16	7	23	-	
18.10	1 (-)	?	?	2	
24.10	6 (-)	4	2 (-)	6	25

ייתה כאן הפתעה רבת-משמעות. כיוון ש-מלחמה לא נחזתה לפני שנת 1975, קיבל שר הביטחון את המגמה לצמצם את תקציבי הביטחון (שכפו עליו שר האוצר והממשלה) כתופעה רבי-שנתית, קבועה ומתחדשת. רצמזום בתקציבי צה"ל השפיע במיוחד על כוחות היבשה ובעיקר בתחום הרכש של פריטים איכותיים עבורם, כגון אמצעים לראיית לילה, מחשבי ירי לארטילריה וכיו"ב. פריסת תכניות ההצטיידות באמצעי לחימה ובציוד צבאי על פני שנים רבות מהצפוי יצרה פערים בתקנים, שהשפיעו על הנעשה בשדה הקרב ועל המוראל כאחד. הפערים בהספקת תחמושת לא היו משמעותיים לו חודשה מלחמת ההתשה.

טבלה 7: תחמושת ארטילרית 175 מ"מ

(באלפי פגזים)*

סה"כ צריכה ל-31 במארס 1974	29	1	
לא הוזמן	()		
הוזמן ולא סופק עד 6 באוקטובר 1973*	5 (-)		
מצאי בפועל ב-6 באוקטובר 1973*	23		
* ועוד תחמושת לאימונים במחצית השנייה של השנה.			

הערות

1. איתן הבר, **היום תפרוץ מלחמה**, ירושלים: עידנים, 1987, ע' 15. הספר מבוסס על זיכרונותיו של תא"ל ישראל ליאור, מי שהיה המזכיר הצבאי של ראש הממשלה, לוי אשכול ושל ראש הממשלה גולדה מאיר.
2. בשנת 1971 החלו מגעים חשאיים ואטיים במיוחד בין ארצות-הברית, בין מצרים ובין ישראל על הסדרי ביניים לנסיגת צה"ל מתעלת סואץ. בסוף 1972 החלו לדון בצה"ל על קיצוץ שירות החובה בכמה חודשים ועל צמצום שירות המילואים. בנובמבר-דצמבר 1973 נועדו שרי החוץ של מצרים ושל ישראל להתכנס בניו יורק לשיחות בתיווך אמריקני, ובמהלכן אמורים היו לדון בהסדרים מדיניים לנסיגת צה"ל מתעלת סואץ.
3. ברטוב, **שם**, חלק א', עמ' 203-204.
4. ברטוב, **שם**.
5. ראיון עם אלוף (מיל) עמוס חורב, 1982.
6. ברטוב, **שם**, כרך א', עמ' 251-252.
7. אל"מ אורי רבינוביץ, עבודה במכללה לביטחון לאומי.

אולם, במלחמה כוללת, רבת-היקף, כפי שהיתה מלחמת יום הכיפורים, יצרו הפערים הללו תחושה חריפה של מחסור בדרגי המטכ"ל. תחושה זו הקנתה לרכבת האווירית מארצות-הברית חיוניות רבה, וחייבה תיאום מדיני עם ואשינגטון, כדי לקיימה. כידוע, השפיע התיאום המדיני מאוד על חופש התמרון של ישראל בשלבי סיום המלחמה.

טבלה 8: תחמושת ארטילרית 155 מ"מ בשליטת מטכ"ל וביחידות

(באלפי פגזים)

תאריך	מלאי		מלאי		צריכה
	בשליטת מטכ"ל*	בשליטת היחידות	בשליטת סה"כ	בשליטת מרכש	
6.10	82	60	142		
18.10	25	?	?	10	
24.10	30 (-)	51	21	9	120

